

С. О. Набоченко

Нова Каховка

НОВА КАХОВКА – місто Херсонської області. Має статус істор. насел. місця України (від 2001). У жовтні 2018 – грудні 2019 сформовано Новокахов. міську об'єднану територ. громаду (від 2020 – у складі Кахов. р-ну), до якої увійшли Н. К., Таврій. міська (м. Таврійськ, с-ще Плодове), Дніпрян. селищна (смт Дніпряни, села Корсунка, Нові Лагері, Піщане) та Райська сільс. (с-ща Райське, Тополівка, села Маслівка, Обривка) ради Новокахов. міської ради, смт Козацьке та с-ще Веселе Берислав. р-ну Херсон. обл. Н. К. знаходиться на лівому березі Дніпра, нижче Каховського водосховища, за 584 км від Києва, 78 км від обл. центру та бл. 7 км від м. Каховка. До сх. околиць практично прилягає м. Таврійськ, де діє залізнична ст. Каховка. Пл. Н. К. 22,27 км². За переписом насел. 2001, проживали 52 137 осіб (складає 92,2 % до 1989), з них назвали рідною укр. мову 53,24 %, рос. – 45,94 %; станом на 1 січня 2020 – 45 422 особи. Внутрішньо- та міжміські пасажир. перевезення здійснюють маршрут. автотранспортом. Проходить неелектрифікована залізниця Херсон–Мелітополь та автомобіл. шлях Ростов-на-Дону–Одеса–Рені. Про заселення цієї місцевості у давнину свідчать виявлені залишки поселень скіф. часу. 1950 Херсон. землевпоряд. експедицією «Укрземпроект» обстежено низку пам'яток археології (стоянки та 23 кургани). 1889 серед таврій. степу, на тер. сучас. міста швейцар. колоністи Л. Гехлер, Ж. Жатон і Ю. Маєр придбали 500 дес. землі, де заснували маєток «Основа» та почали займатися с. госп-вом, зокрема й виноградарством. 1898 у «Постановленнях Днепровського уездного земського собрания» їхнє виноградар.-виноділ. госп-во згадується як успішне та таке, що швидко розвивається. Тоді ж щорічно з виноградників заг. пл. понад 300 дес. збирали до 30 тис. пудів винограду та виробляли до 5 тис. відер вина. 1891 поруч виникло поселення Ключове, назва якого походить від кришталевих джерел води. Згідно зі статист. довідником Дніпров. пов. Таврій. губ. 1915 при с. Мала Каховка Кахов. волості (нині Малокаховка Кахов. р-ну) було 15 хуторів, зокрема й Ключове (12 дворів), Лагерські (15), Ляха (7), Овсянікова (10), Основа (23), Сергієвські (33), Цуцури (8). Тоді ж в Основі мешкали 114 французів, а в Ключовому було змішане населення. У поселеннях Основа, Ключове та Судаки франц.-нім. колоністи продовжували розвивати виноградарство. Під час воєн. дій 1918–20 Ключове знаходилось на зх. краю Кахов. плацдарму. Унаслідок кровопролит. боїв більшовики здобули перемогу над врангелів. військами. 1922–25 – у складі Одес. губ.; 1923–30 – Херсон. округи; 1932–37 – Одес., 1937–44 – Микол., від 1944 – Херсон. обл.; від 1923 – Кахов. р-ну. Жит.

потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. На поч. вересня 1941 тут відбувалися великі бої, унаслідок яких загинуло багато рад. (бл. 1,5 тис. осіб) і нім. солдат. На поч. листопада 1943 Ключове визволили частини 4-го Укр. фронту. Заснування Н. К. обумовлено постановою РМ СРСР від 20 вересня 1950 «Про будівництво Каховської гідроелектростанції на Дніпрі, Південно-Українського каналу, Північно-Кримського каналу і про зрошення земель південних районів України і північних районів Криму». 28 березня 1951 відповідно до постанови РМ УРСР для спорудження насел. пункту будівельників Кахов. гідровузла на тер. Ключового та його околиць виділено земел. ділянку заг. пл. 2471,5 га. 20 квітня того ж року закладено фундамент першого житл. будинку, а 5 травня розгорнуто масову забудову кварталів і вулиць. Буд. проект був розроблений Харків. відділ. «Міськбудпроект» спільно з Академією архітектури УРСР та упр. «Дніпробуд». Від 1952 – місто рай. (від 1958 – обл.) значення з сучас. назвою. 1955 у Н. К. засн. монтажну дільницю тресту «Спецгідроенергомонтаж», що пройшла всі подальші етапи будівництва Дніпровського каскаду гідроелектростанцій (від 1962 – Дніпродзержин. дільниця, від 1964 – Дніпров. дільниця, від 1981 – Дніпров. монтажне упр.; див. «Дніпро-Спецгідроенергомонтаж»). У тому ж році після реалізації генплану забудови міста налічувалося 600 будинків, були всі необхідні об'єкти соц. сфери. Відразу ж у зв'язку з розміщенням низки підприємств розпочато розроблення нового генплану з урахуванням його перспектив. розвитку. За якістю архіт. робіт і їх реалізації Н. К. стала одним із унікал. міст світу. Знач. внесок зробили архітектори С. Вайнштейн, Г. Зенькович, А. Касьянов, М. Катернога, М. Коломієць, М. Костюченко, Г. Шлаканьов, А. Моторін, Л. Хохлова та ін. Об'єкти культур. спадщини місц. значення: адм. будівля міської ради, Палац культури, літній кінотеатр, стадіон «Енергія», ротонда-тераса, двоповерх. ротонда, фонтан «Каскад», парапетна огорожа з декор. кулями та вазонами, споруди гідровузла та шлюзу з аркою й баштами вхід. воріт (усі – 1952–56). Тут для постій. проживання залишилося бл. 12 тис. будівельників-«дніпробудівців». 1979 у Н. К. вже мешкали 43 963 особи. У рад. період були встановлені дружні стосунки з містами Небіт-Даг (Туркменістан), Сент-Етьєн-дю-Рувре (Франція) та Сіверськодонецьк (Ворошиловгр., нині Луган. обл.). Від 2018 містом-побратимом є Дрогобич (Львів. обл.). Нині у Н. К. працюють Каховська ГЕС ім. П. Непорожнього ПрАТ «Укргідроенерго»; Новокаховський електромашинобудівний завод, Новокаховський завод «Гідросталь», Новокахов. електромех. завод, Новокахов. завод великих електр. машин; підприємства «Енерджи Продакт» (виготовляє газобетонні блоки), «Олеся» (бетон, залізобетон, металоконструкції), «Піонер новіт. технологій» (бетон, залізобетон); Новокаховський меблевий комбінат, підприємства «Новий світ» (метал. двері та вікна, офісні меблі), «НК Девелопмент» (крапел. стрічки); Дім мароч. коньяків «Таврія», підприємства «Агро Плюс» (оцет), «Агробізнес» (молоко, масло, сир), «Каховські ковбаси», «Таврія Агроінвест» (соєві олію та шрот), «Агрозоосвіт» (корм для тварин). Навч. заклади: вищі – Новокахов. політех. коледж Одес. політех. університету, Новокахов. коледж Таврій. агротехнол. університету, Новокахов. приладобуд. технікум, Новокахов. гуманітар. інститут

Відкритого міжнар. університету розвитку людини «Україна», Новокахов. політех. інститут (обидва – приватні); заг. серед. освіти – 5 шкіл, ліцей, г-зія, навч.-вихов. комплекс, спеціалізов. школа з поглибленим вивченням англ. мови; комунал. установа інклюзив. освіти; культ.-осв. – муз. школа, школа мистецтв і її відокремлений підрозділ; позашкіль. освіти – Будинок дит. творчості, ДЮСШ; 13 дитсадків. Функціонують Нової Каховки історії міста Музей, Новокаховська міська картинна галерея ім. А. Гавдзинського (працював під час будівництва ГЕС і міста), Новокаховський літературно-меморіальний музей А. Бахути (у Н. К. минули юнац. роки, пізніше тут працював журналістом; його ім'я також присвоєно рідній школі № 2), 5 бібліотеч. установ, кінотеатр. Від 1953 гол. культур. і мист. осередком є міський Палац культури, який 1965–95 очолював В. Данилевич, а нині його дир. є А. Лазарев (обидва – засл. працівники культури України). При ньому функціонують 15 нар. твор. колективів: ансамбль танцю «Молодість» (кер. – І. Штундер), ансамбль сучас. танцю «Роксолана» (О. Рубаненко); хор. капела, чол. хор ім. Т. Олійника (обома керує Н. Шевелєва), хор ветеранів (С. Ричкова), жін. хор (М. Гринь), жін. вокал. ансамбль «Чисті ключі» (засл. працівник культури України С. Олійник), вокал.-естрадна студія «Джерела» (Т. Сєдіна), гурт «Забава» (О. Шеремет); оркестр духових інструментів (Р. Белашев), оркестр нар. інструментів (засл. працівник культури України В. Яротник), ансамбль нар. інструментів (Л. Лазарева), тріо бандуристок «Мереживо» (Л. Вовненко); драм. театр (В. Старостенко), ТЮГ (А. Лазарев). Також здобули популярність міський гурт естрад. пісні «Перлина Таврії» (кер. – засл. працівник культури України В. Власенко), ансамбль скрипалів «Ренесанс» дит. школи мистецтв (О. Єлізаров; обидва – нар.); ансамблі танцю «Струмочок» (М. Ющенко) і «Сонечко» (засл. працівник культури України А. Мельниченко) міського Палацу культури, хор. колектив «Сонет» дит. муз. школи (С. Бабенко; усі – зразкові); ансамбль «Джерельце» Новокахов. гімназії (засл. працівник культури України О. Ступаков); вокал. тріо «Горлиця» (С. Олійник) і вокал. ансамбль «Вітер мандрів» (С. Бондар) міського Палацу культури. 1986–95, 2005–05 і 2011–12 у місті проводили фестиваль «Рок-н-рол Таврійський». 2000 засн. щоріч. міжнар. конкурс класич. музики «Vivat, musica». Один раз на 2 р. організовують Всеукр. фестиваль нар. музики «Чумацький шлях». Міські фестивалі: «Винотавр», «Вода життя» (популяризує місто як екол. чисту зону відпочинку та чистих джерел), «Козацькому роду нема переводу», «Смарагдове місто» (конкурси у номінаціях: естрадна пісня, художнє читання, образотворче мистецтво, хореографія). Є парк культури та відпочинку (дир. – засл. працівник культури України Н. Іванова). Ботан. пам'ятки природи місц. значення: 3 платани та 2 дуби. Виходять газети «Нова Каховка», «Днепровський проспект» (нині й українською мовою), «Ділові новини», «Час». Мед. заклади: міська лікарня, центр первин. мед.-сан. допомоги, стоматол. поліклініка, приват. мед. центр, 2 санаторії. Є 10 відділ. і центрів обслуговування банків, 5 готелів. Діють 11 спорт. клубів. Потреби вірян забезпечуть православні (1994–2012 зведено Свято-Андріїв. кафедрал. собор) і протестант. (зокрема євангелічно-лютеран., християн віри євангельської, адвентистів сьомого дня) громади. Встановлено скульптурні групу «Пам'яті перших виноградарів» (1970-і рр.) та композицію

на честь освітян (2015); пам'ятники воїнам-визволителям (1985, парк Слави; у 8-ми брат. могилах похов. понад 40 бійців, які загинули під час 2-ї світової війни), Т. Шевченку (2002), О. Довженку (2012; написав сценарій і 1953–54 зняв фільм про будівництво ГЕС та міста «Поема про море»); пам'ятні знаки на честь гол. садівника міста С. Фалдзинського (2002; посадив низку декор. дерев), жертвам голодомору 1932–33 (2008), воїнам-афганцям (2009), ліквідаторам і постраждалим від Чорнобил. трагедії (2011) та захисникам України (2017). У піщаних кучугурах і плавнях Дніпра, недалеко від Н. К., 1966 знімали пригодниц. х/ф «Невловимі месники»; група акторів відвідувала місто та зустрічалася з його мешканцями. Серед видат. уродженців – акушер-гінеколог О. Голяновський; скульптор В. Гавронський, художник театру А. Чадов; режисер, сценаристка, засл. діяч мистецтв України І. Корольова, театр. режисер Т. Трунова; тренер Г. Зуєв (стрибки у висоту), спортсмени С. Бебешко (гандбол), О. Коновалюк (академ. веслування), Н. Пигида (біг), В. Піскунов (метання молота), А. Цариков (бокс), І. Ярошенко (фігурне катання). З містом пов'язані життя та діяльність поета, перекладача В. Кулика, письменника, перекладача О. Гунька; живописців А. Єременка, О. Іванова, художника-монументаліста, скульптора Г. Довженка, майстрині худож. вишивки Д. Іванюш; тренера В. Демчук, спортсменів Л. Аржанникової (обидві – стрільба з лука), В. Борзова (біг), Н. Жукової (шахи), Л. Клочкової (волейбол), С. Чухрая (веслування на байдарках і каное); учасників 2-ї світової війни, повного кавалера ордена Слави М. Козлова та Героя Рад. Союзу В. Шелеста.

Рекомендована література

1. Касьяненко О. Місто молодості Нова Каховка. О., 1965;
2. Шевченко Б. Нова Каховка: Фотонарис=Новая Каховка: Фотоочерк. Сф., 1976;
3. Мартинов А., Васильєв В., Кугай Т. та ін. Нова Каховка: Альманах. Нова Каховка, 2002;
4. Малига Я., Петрова Л., Сидоренко Р. та ін. Кам'яні вишиванки Нової Каховки: Книга-альбом. Хн., 2018.

Бібліографічний опис:

Нова Каховка / С. О. Набоченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-72322>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).